

Fuglesnarens beskrivelse og brug på Færøerne

Lýsing av fuglasnaruni og hvussu hon hevur verið brúkt í Føroyum

Jens-Kjeld Jensen

Í Geilini 37, FO-270 Nólsoy. Email: jkjensen@olivant.fo

Resumé

Snarefangsten på Færøerne kom fra Island i 1920'erne og fortsatte til 1979, hvor snarefangst blev forbudt. På Nordøerne brugte man snarerammer, samt på Fugloy T-snaren, begge typer lå fortøjet. Syd for 62°N brugte man tømmerflåder (flager), som drev frit på vandet. Omkring 1956 skiftede man hestehårsløkkerne ud med nylonløkker. På Nordøerne dækkede hver løkke i gennemsnit 60 cm² på hver snare, og syd for 62°N dækkede hver løkke i gennemsnit 114 cm².

Úrtak

Snaruveiðan í Føroyum kom úr Íslandi í 1920'unum og helt fram til 1979, tá snaruveiða varð bannað. Í Norðuroyggjum vóru snarurammur nýttar, í Fugloy eisini T-snarur, bæði sløgini lógu fyri teymi. Sunnanfyri 62°N vóru timburflakar nýttir, sum róku frítt á sjónum. Umleið 1956 vóru lykkjur av hestahári skiftar út við nylonlykkjur. Í Norðuroyggjum fevndi hvør lykkja í miðal 60 cm² á hvørjari snaru, og sunnanfyri 62°N fevndi hvør lykkja í miðal um 114 cm².

Snarens historie på Færøerne

Snarefangst er en gammel fangstmetode verden over (Svanberg, 2001, Kristjánsson, 1986). Svabo (1959) omtaler snarefangst af fugle på land allerede i 1781-82, medens Landt (1800) omtaler snarefangst på Island, og at Rentekammerets foranstaltningsbekendtgørelse om snarefangst på Færøerne ikke gav noget resultat. Nørrevang (1977) og Jensen (2010) omtaler kort snarefangst på Færøerne. Snarefangst af lomvier og alke foregik fra midt i 1920'erne til 1979, hvor snarefangst blev forbudt på Færøerne.

Nørrevang (1977) skriver: „Da skibet „Sigurfari“ blev købt til Færøerne, fulgte en islænding med, hvis slægt stammede fra Grimsey“. Det var Søren Sørensen, Viðareiði, som købte „Sigurfari“, som blev registreret på Færøerne den 13. januar 1920 (Hansen, 1960). Sammen med skibet kom også Baldvin Baldvinsson til Viðareiði. Bø (2014) skriver efter Mikal Kyrjarhegg (Kal), at Jákup Jóhannes Matras, Viðareiði, fiskede sammen med en islænding Baldvin Baldvinsson, som boede i Klaksvík. Han fortalte

Jákup Jóhannes om snaren. Da de kom hjem fra fiskeri ved Island, blev de første snarer lavet, men på deres første tur med snare ville lomvierne ikke op på snaren, indtil Petur úti á Laðnum satte en lokkefugl (spritfuglur) på snarerne (Bø, 2014). Snaretypen, de brugte, var en ramme af fire brædder, der havde en åbning i midten .

I starten havde de et net under hullet, som man sommetider også havde på Island (Kristjánsson, 1986), så de fugle, som ikke blev faste, men dykkede ned i hullet i rammen, ikke slap væk. Men det viste sig at være vanskeligt at få disse snarer ombord på båden, så det holdt man hurtigt op med igen (pers. medd. Bjarti Matras). Nørrevang (1977) skriver, at Føroya Fornminnissavn foretog en rundspørge, og at snaren kom til Sandoy omkring 1930, men disse spørgeskemaer er desværre bortkommet. På Skúvoy begyndte man med snarefangst lige før sidste verdenskrig (Skipagøtu, 2002). Nørrevang (1977) viser tegninger af 2 snaretyper – dog uden at komme nærmere ind på brugen af dem. Under min søgen efter snarer, kom jeg frem til en tredje type, nemlig T-snaren i Hattarvík. De tre snaretyper viste sig at være lokale og kan opdeles i en sydlig type snareflage og en nordlig type snareramme og så den helt lokale T-snare fra Hattarvík.

Der findes ikke nogen jagtstatistik over antallet af fangede fugle, kun nogle sporadiske tal, som er fremkommet under søgen af materiale til denne artikel, og som der vises til under „Fangsttal“. Formålet med denne artikel er at gå mere i dybden med snarernes udseende og brug, medens der stadigvæk er folkekilder, som selv har

været på snarefangst, og mens der endnu findes snarer i forskellige bådehuse.

Materiale og metoder

Der er talt med fangstmænd, som har været på snarefangst. Der er set og opmålt snarer på Fugloy, Svínoy, Viðoy, Múli, Søvn Landsins (Tórshavn), Skúvoy, Sandvík og Tvøroyri i årene 2011-2016. Ialt 51 snarer blev fundet, og heraf er 18 blevet målt op. Snaren i Hattarvík er opmålt og fotograferet af Jóhanna Hansen og Leivur Fuglø, Hattarvík.

Resultat

Der er tre typer af snarer, to på Nordøerne og en anden type på de sydlige øer, og anvendelsesmetoderne er forskellige. Derfor denne opdeling i nord og syd for 62°N. Snarernes størrelse er mere eller mindre tilfældige, fremstillet med det, man havde for hånden; dog er der næsten altid blevet brugt genbrugsbrædder, der ikke måtte være for tykke (pers. medd. Mikal Kyrjarheygg, Mourentius Rensistein, Ólavur á Skipagøtu med flere).

Snarens rammeopbygning og brug nord for 62°N

På Nordøerne brugte man næsten kun trærammer til snarefangst, bortset fra i Hattarvík, hvor der var nogle få T-snarer (kross-snara) (pers. medd. Poul Jacob Zachariassen, Leivur Fuglø). Der er to undtagelser og det er, at i Kirkja på Fugloy var der også nogle enkelte hele snareflager (pers. medd. Absalon Lydersen). I Hattarvík var der en enkelt, som blev lavet af Hans Fredrik Hansen (pers. medd. Joen Peter K. Klein).

Foto 1. Snare. Ejer: Albert Matras i Viðareiði.
Foto: Marita Gulkklett

Størrelsen på rammen på snarerne er i gennemsnit 194 x 93 cm (184 til 198 cm x 90 til 95 cm) med en gennemsnitstykkelse på 1,3 cm (1,2 cm til 1,5 cm). Antallet af løkker er i gennemsnit 174 løkker. Da bræddernes bredde varierer mellem 21 cm og 27 cm, varierer området, som hver enkelt løkke dækker – gennemsnittet er 60 cm² (41 cm² til 85 cm²). Hullerne til løkkerne er ikke i noget system, men meget tilfældigt bo-ret. Der er ingen løkker på det ofte smalle bræt, hvor lokkefuglen sættes (foto 2), og fortøjningslinen sættes fast i hullet og ofte igennem en ekstra lille klods på grund af de tynde brædder, hvori man anbragte en spids pind (foto 14), hvorpå lokkefuglen blev anbragt. For at være sikker på, at man ikke mistede den døde lokkefugl under dagens

Foto 2. Hul til lokkefugl og hul til fortøjning.

Foto 3. Aluminiumsbøje til fortøjningslinen

fangst, fik den en løkke om det ene ben. Det var især under Viðoy, Fugloy og Svínøy, at man drev snarefangst på Nordøerne. Som forfang havde snaren en aluminiumsbøje (foto 3), og hvis der var lidt strøm, brugte man ofte to bøjer med 5-6 m mellemrum (pers. medd. Mikal Kyrjarheygg og Mourntius Rensistein), så forenden af snaren ikke blev trukket ned af strømmen. Aluminiumsbøjerne blev oprindeligt brugt til at holde trawlet oppe under trawlfiskeri, og

det var almindeligt at finde disse bøjer som drivgods ved strandene. Som anker brugte man en sten, så snaren lå på samme sted.

T-snarerne (krossnara) fra Hattarvík

T-snaren er kun set i Hattarvík (foto 4) og kun en er opmålt af Leivur Fuglò og Jóhanna Hansen. Det lange bræt er 280 x 23 x 1,8 cm. Tværbrættet er 180 x 23 x 1,8 cm. I alle tre hjørner er der et stykke kork (foto 5). T-snaren har 148 løkker, og hver løkke dækker 68 cm². T-snaren er beregnet til at blive adskilt, når den ikke var i brug. Det lange bræt er smallere i den ene ende, som går ind under tværbrættet (foto 6). Det korte bræt er udvidet med to tilsætninger (foto 7). Der er 2 huller i samlingen, som ses på foto 6. I det inderste hul satte man en spids træpind (sprit) (foto 14), denne pind holdt de to brædder sammen, og samtidig blev lokkefugle sat på denne pind. Det yderste hul er til fortøjningslinen.

Snareflagens opbygning og brug syd for 62°N

På Sandoy, Skúvoy og Suðuroy brugte man kun tømmerflåder til snarer (foto 8).

Der er en undtagelse for, hvor man har brugt rammesnare syd 62°N. Da en mand fra Viðareiði blev gift til Skúvoy, lavede han tre rammesnarer, men de blev kun brugt i kort tid, da strømforholdene ved Skúvoy er helt anderledes end ved Viðoy, og de brede snarerammer ikke var velegnede som fritflydende snarer (pers. medd. Ólavur á Skipagøtu).

Selve tømmerflåderne måler i gennemsnit 188 x 55 cm (142 til 209 cm x 45 til 75 cm).

Bræddernes tykkelse er i gennemsnit 14,5 mm (0,8 cm til 2,2 cm). Antallet af løkker er i gennemsnit 84 (53 til 114) på hver snare, og hver enkelt løkke dækker i gennemsnit 114 cm² (76 cm² til 158 cm²). Alle snarerne havde et stykke jertråd fæstnet på en ekstra træklods til lokkefuglen (foto 9). Det almindelige var, at man brugte 12 snarer, og der var to måder at have snarerne liggende på. Nogle bandt fire snarer sammen med ca. 15 meters afstand og satte dem ud i vandet, fire og fire med nogle hundrede meters afstand, medens andre satte dem ud på samme måde, men uden at de var sammenbundet. De blev aldrig fortøjet på nogen måde. Alle snarerne på nær én fra Sandvík havde træmeder under tømmerflåden. Også fra Sandvík var der en snare, som havde brædderne på tværs (foto 10).

Løkker

Alle snarerne har løkker af nylon (foto 11), som er snoet, så linen ligger dobbelt med en knude i enden, og de er 25-38 cm lange. Nylonets tykkelse er 0,78-0,94 mm. Knuden på løkken kom ud på undersiden af snaren (foto 12), og en træpløk blev slået i ovenfra (foto 13).

Diskussion

Snarens brug

Der er ingen tvivl om, at snarefangsten begyndte i Viðareiði med åbne træammer, og at man syd for 62°N kun brugte hele tømmerflåder. T-snarerne (krossnara) fra Hattarvík er helt lokale, og den første blev lavet af Símun Gulaksen først i 1950'erne (pers. medd. Hanus Síni Hansen og Mourentius Rensistein). De

Foto 4. T-snare, Hattarvík, Fugloy.
Foto: Jóhanna Hansen

Foto 6. Samlingspunkt på det lange bræt af T-snaren.
Foto: Jóhanna Hansen

Foto 5. Undersiden af T-snaren.
Foto: Jóhanna Hansen

havde den store fordel, at de kunne skilles ad, så de ikke fyldte så meget i de små fiskerbåde. Pladsmangel var også årsagen til at træpinden (sprit) til lokkefuglene kunne fjernes, så snarerne kunne stables (foto 14). Træ suger meget vand, og snarerne kunne ligge meget dybt, hvis de blev brugt dag efter dag, derfor har man sat kork under T-snaren (foto 5), hvilket ikke er set på de to andre snaretyper.

Under snarefangst på Nordøerne havde man snarerne liggende op til ca. 100 meter fra land og i læ for strøm og vind. Det bedste tidspunkt var om formiddagen og med en vindstyrke på 8-10 meter i sekundet, medens man i vindstille vejr og klar himmel slet ikke kunne fange fugle. Snarerne skulle helst ligge tæt på strømmen, men hvis de kom ud i strømmen, ville den få snarerne

til at gå ned i vandet, og de fangede fugle ville drukne. Man ville heller ikke kunne få fat på snarerne, før strømmen vendte. Derfor måtte man ofte flytte snarerne under fangsten. At snarerne på Nordøerne er bredere, skyldes bl.a., at forankrede smalle snarer ville have tilbøjelighed til at kæntre. På Nordøerne var det almindeligt, at man foruden to mand på snarefangst i båden havde en tredje mand på land, som sad og flejede, men det krævede, at man havde fangstretigheder på land. Hvis vind og vejr var til det, gjorde folk fra Skúvoy det samme, sidste gang i 1963 (pers. medd. Ólavur á Skipagötu).

Under fangsten de første år på Nordøerne brugte man 3-4 snarer per båd. Det skyldtes, at områderne på Nordøerne, der var egnede til snarefangst, er små på grund af havstrømmen, at der var flere både ad gangen med snarer, samt at der var mange lomvier at fange de første år (pers. medd. Mourentius Rensistein). Med tiden var der færre lomvier at fange, hvilket gjorde, at færre både tog på snarefangst, men med flere snarer. Under 2. verdenskrig var der ved Viðoy mindst fem både, der sejlede med snarer, og de havde gerne seks snarer med hver. I 1960'erne brugte man 8-10 snarer, men da var der kun 1-2 både, som drev fangsten ved Viðoy. De blev ofte udlagt enkeltvis med ca. 15 m afstand, men i Hattarvík, Fugloy, havde man sommetider to snarer bundet sammen, og da var den første altid en rammesnare og den næste en T-snare (pers. medd. Joen Peter K. Klein). Da snarerne var forankrede, skete det meget sjældent, at man mistede

dem, i modsætning til de drivende snarer (foto 15).

Snarefangsten syd for 62°N med fritflydende tømmerflåder (se foto 8) foregik på samme måde som på Nordøerne, men her var kendskab til vind og strøm endnu mere vigtig, da snarerne lå dybt i vandet og var svære at se. Mederne (foto 9) bevirkede, at det var nemt at få snaren ombord for at tage de fangede fugle af (foto 16), da undersiden var meget ujævn på grund af nylonenderne og træpløkkene. Mederne bevirkede, at bådens ræling ikke kom i kontakt med snarens ru underside (foto 12), og det var nemt at få fat på snaren med en krog, når den lå på vandet. Alle dem, jeg har talt med, sagde, at disse fritflydende snarer fangede meget bedre end de forankrede, som flere af dem havde prøvet. Når man tog snaren ombord på båden for at aflive de fangede fugle, var der ofte blod på snarerne, fordi løkkerne havde beskadiget fuglene, så da var det meget vigtigt at vaske blodet af snaren, inden den blev sat ud igen, da lomvier ikke kom op på snarer med blod på (den røde farve). Man malede ofte et kendingsmærke på snaren, men det måtte ikke være med rød maling (pers. medd. Meinhard Hentze, Arni Andreasen med flere).

Der er kun fundet to snarer, hvor brædderne var monteret på tværs (foto 10). Den ene er i Sandvík og den anden på Føroya Fornminnissavn, men begge disse snarers oprindelse er ukendt. Den sidste ligner dog præcis dem, som blev brugt på Island (Kristjánsson, 1986).

Foto 7. Samlingspunkt på det korte bræt af T-snaren.
Foto: Jóhanna Hansen

Foto 8. Tre snarer.
Ejere: Pole og Kjartan Nolsøe, Tvøroyri

Foto 9. Snare fra Skúvoy med meder og tråd til lokkefuglen.

Foto 10. Snare med brædderne på tværs fra Sandvík.

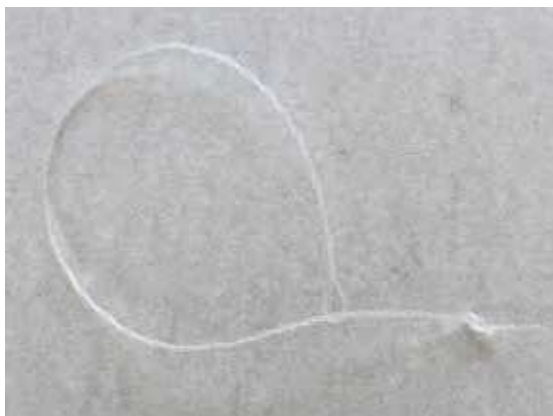

Foto 11. Dobbelt línéløkke fra Meinhard Hentze, Skúvoy

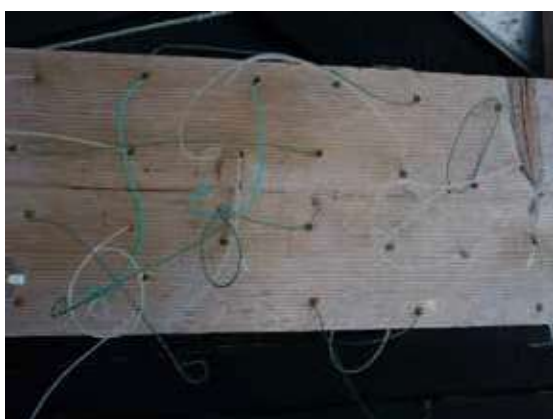

Foto 12. Oversiden af en snare fra Viðoy

Løkkerne

Indtil omkring 1956 (pers. medd. Joen Peter K. Klein og Meinhard Hentze) blev løkkerne lavet af hestehår. Dette var svært at få fat på, men det kunne købes i Skotland, når man var nede for at sælge fisk (pers. medd. Mikal Kyrjarheygg) (foto 17). Hestehår blev også hjembragt med fiskerbåde, som havde været på Island. Det skulle helst være hår af hingst eller vallak, da hår fra hopper oftere

var blevet mørt af urin. På Sandvíkar Fornminnissavn har de bundter af hestehår (foto 17). Mikal Kyrjarheygg demonstrerer og forklarer, hvordan løkkerne af hestehår blev lavet og sat fast på snarerammerne (foto 18). Dette var præcis samme fremgangsmåde, som man kan se hos Kristjánsson (1986), s. 246-248. Kun én snare med hestehårsløkker er blevet fundet, og den er på Føroya Fornminnissavn. Ud fra dens udseende må den komme fra Island, men der findes ikke nogen oplysninger om den.

Hestehårsløkkerne blev udskiftet med nylon, efterhånden som de blev slidte. Til at begynde med havde man løkkerne som en enkelt nylontråd, men det viste sig, at disse simpelthen skar benet af lomvierne, så fuglene undslap; men man fandt hurtigt ud af at lave løkkerne af dobbelt nylonline (foto 11). Der findes ingen oplysninger om, hvor mange løkker der helst skulle være på en snare, eller om antallet havde nogen betydning for fangstantallet af lomvier; men på Nordøerne var der næsten dobbelt så mange løkker per cm², og i gennemsnit dækkede hver løkke 60 cm², medens syd for 62°N dækkede hver løkke i gennemsnit 114 cm².

Lokkefugle

Lokkefugle (spritfuglar) havde man oftest med fra en tidligere fangstdag, ellers flejede man nogle lomvier til at sætte på snarerne som lokkefugle.

Der var meget lidt plads i båden, så derfor var det praktisk, at man på Nordøerne havde en løs pind til at sætte lokkefuglen på i stedet for en fast jerptråd (foto 9), da sidstnævnte snarer er svære at stable i båden.

Jagttiden

Snarefangsten begyndte under 2. verdenskrig fra ca. 25. maj og en uge ind i juli, hvor lundeflejningen begyndte. I de senere år begyndte snarefangsten en uge inde i juni og til nogle dage ind i juli.

Fangst med snarer blev forbudt samtidig med sommerjagt med haglbøsse i 1979, da lomviebestanden var i frit fald. Nedgangen er fortsat – i 2014 var lomviebestanden 80-85.000 par, og alkebestanden kun 2.000 par (Jensen og Sørensen, 2015) sammenlignet med 390.000 lomviepar i 1972 (Dyck & Meltofte, 1975).

Fangsttal

De lomvier, man fangede på snarerne, var næsten kun ikke-ynglende fugle (hellufuglur). Forfatteren har undersøgt flere hundrede fugle i perioden 1977-79, og samme erfaring har de også fra Skúvoy (Skipagøtu, 2002). Snarefangst er en meget effektiv og billig fangstmetode, og det er mærkeligt, at denne fangstmetode ikke tidligere er blevet brugt på Færøerne. Der findes ingen offentlig indsamling af jagtstatistik, men bl.a. har Kjartan og Pole Nolsøe opskrevet alt i en periode på godt 40 år, hvor de fangede over 400.000 fugle (Lindenskov, 1977). Bogen er nu på Havstovan i Tórshavn. Der foreligger også en bog med fangsttal af Paul Lassen, Vágur, men dette materiale er så omfangsrigt, at det kan danne baggrund for en særskilt artikel. Der kan dog nævnes nogle enkelte tal: Julius Løksagarð Absalonsen, Viðar-eiði, siger, at det meste han havde været med til at fange på en dag var 480 fugle i

Foto 13. Undersiden af en snare fra Viðoy

Foto 14. Træpinden til at samle snaren med og sætte lokkefuglen på.
Foto: Jóhanna Hansen

1967, men at 200-250 fugle på en dag, var en god dag i 1960'erne. Albert Matras bedste fangst i 1950'erne var 900 fugle på en dag. I 1960'erne fangede man 8-10.000 lomvier på snare (Skipagøtu, 2002). Nørrevang (1977) skriver, at efter krigen var man oppe på over 35.000 fugle.

Foto 15. Lasse Sørensen tog dette foto af en snare, som han og Turid Sørensen fandt på vej til Mykines i 1967. På snaren var der rester af syv lomvier og en storkjove.

Foto 16. Kjartan og Pole Nolsøe på snarefangst i 1977. Foto: Kalmar Lindenskov.

Konklusion

Sammenlignet med de islandske snarer (Kristjánsson 1986), er den store forskel, at snareflagerne på Island har brædder på tværs, medens de færøske er på langs. Den eneste udvikling for at effektivisere snarefangsten i de knapt 50 år, hvor den foregik, var, at man skiftede hestehårløkkerne ud med nylonløkker, foruden at man opfandt

den let adskillilige T-snare. Færøernes meget strømfyldte farvand kan være årsagen til brug af fritflydende snareflager i den sydlige del af Færøerne og fortøjrede snarerammer i den nordlige; men denne undersøgelse gav ikke et fyldestgørende svar.

Tak

For at de har brugt tid på at give mig en forståelse for snarer og snarefangst: Absalon Lydersen, Andras Mortensen, Bjarti Matras, Eskild Hansen, Hanus Súni Hansen, Harry Jensen, Jógvan Edmund á Geilini, Julius Løksagarð Absalonsen, Leivur Fuglò, Meinhard Hentze, Mikal Kyrjarhegg, Mourentius Rensistein, Niels Jákup Absalonsen, Óli Kári Absalonsen, Poul Johannes Simonsen, Poul Jacob Zachariassen. En særlig tak for at gennemlæse et tidligt manuskript og komme med værdifulde informationer til artiklen til Arni Andreasen, Joen Peter K. Klein, Ólavur á Skipagøtu, Marita Gulkleit. Jákup Sørensen, Studstrup, Danmark for retlæsning, samt en stor tak for nyttige kommentarer fra en anonym korrekturlæser. Kalmar Lindenskov takkes for fotografi og Jóhanna Hansen for fotografierne af T-snaren.

Litteraturliste

- Bø, Liggjas í 2014. Jústa-ættin og aðrar Viðareiðissögur. Klaksvík: Liggjas í Bø. pp: 349.
- Dyck, J. & Meltofte, H. 1975. The guillemot (*Uria aalge*) population of the Faeroes 1972. I: Dansk Ornithologisk Forening Tidsskrift. Nr. 69. pp: 55-64.

Foto 17. Vónbjört á Hólum með hestehår, Sandvíkar Fornminnissavn

Foto 18. Forfatteren og Mikal Kyrjarheygg laver hestehårsløkker i 2015. Foto: Marita Gulkleff

Hansen, J. Símun 1960. Havið og vit. 1. partur, Norðoyggja skipa- og handils-søga. Klaksvík: Egið forlag. IV, 235. pp: 121-123.

Jensen, J-K. 2010. Puffin fowling – a fowling day on Nólsoy. Nólsoy: Egið forlag. pp: 1-86.

Jensen, J-K. & Søren Sørensen 2015. *Færøernes fugle – fakta og tal / Birds of the Faroe Islands – facts and numbers*. Tórshavn: Støplum. pp: 1-363.

Kristjánsson, Lúðvík 1986. Íslenzkir sjávarhættir. Vol. V. Reykjavík: Bókaútgáfa Menningarsjóðs. pp: 1-498.

Landt, J. (1965). Forsøg til en beskrivelse over Færøerne. Tórshavn: Einars forlag. pp: 1-274.

Lindenskov, K. 1977. Besta fuglaár higartil. I: Magn nr. 5, juli 1977. Tórshavn: AKT. 3-6.

Nørrevang, A. 1977. Fuglefangsten på Færøerne. [København]: Rhodos. pp: 1-275.

Skipagøtu, Friða á 2002. Bjargafuglur – thesis. Tórshavn: Føroya Studentaskúli og HF-Skeið. pp 1-16.

Svabo, J. Chr. (1959). Indberetninger fra en Reise i Færøe 1781 og 1782. København: Selskabet til Udgivelse af Færøske Kildeskrifter og Studier. pp: 1-497.

Svanberg, I. 2001. The snow bunting (*Plectrophenax nivalis*) as Food in the Northern Circumpolar Region. I: Fróðskaparrit 48. Tórshavn: Mentanargrunnur Føroya Løgtings. pp: 29-40

